

ТЕОЛОШКИ ПОГЛЕДИ

ВЕРСКОНАУЧНИ ЧАСОПИС

БЕОГРАД 1988.
ГОДИНА XX.
БРОЈ 3-4

Епископ Данило Крстић

ЗА РУСИЈУ ХРИСТОНОСНУ —
ХИЉАДУ МОЉИТАВА!

Када славимо тисућ-лётно крштење кијевских Русића, са кнезом Владимиром на челу, славимо продужетак јерусалимског чуда Педесетнице на земљи руској. Од народа словенских они су ушли у Церкву последњи, али су верношћу престигли многа племена Новог Израила и постали први у љубави ка Богу и према једноверној браћи. То знамо најбоље ми — хришћани Балкана.

Светодуховски дар полиглотије, изливен на Апостоле, предназначио је будући развој богослужења на свим језицима човечанства. Католичност новозаветне Цркве огледа се и у тој полифонији литургијских говора. Равноапостолни Кирило и Методије, својим богонадахнутим преводом, уздигли су дијалекат словенски у свети језик култа — на висину јеврејског и хеленског. Међутим, тај дар од Византије задобијен је отпором. Новодошле Словене, који су преплавили и целу Јеладу, Ромеји су покушали да својом вишом културом хеленизују. И делимично су успели. Но расе и народи који имају довољно самопоштовања — држе до свог језика. Ми средоземни Словени, нарочито ми Срби — који смо се најближе приближили Византији, — нисмо имали комплекс мање вредности ни пред Грчким оригиналом Евангелија, док су анго-саксонска племена занемела пред латинским преводом Новог Завета, јер су имали варварски страх од језика римских Цезара и папа...

Као свака велика грана на стаблу човечанства, и ми смо, као себељубиви пагани, — некрштени идолопоклонници хеленског или сан-

скритског језика — сматрали да једино словенски говор доликује људима, и ко не зна словити ко није Словен — он је нем, он је Немац... Велики Фотије, патријарх Новог Рима, увео нас је, руком Солунске Браће, у ширине и дубине Логоса, када смо први пут чули појање Јована Богослова: Од искони бе(ше) Слово (Реч), и Слово бе(ше) у Бога, и Бог бе(ше) Реч"... Тада Словени постају благословени у Церкви. Од Велехрада, Охрида и Великога Трнова чуло се богоречито појање до Кијева и Москве... „Господи помилуј“ изједначило се, у Литургији, са „Кирие, елѝсон“...

Пресудан је био Владимиров избор лепоте хришћанства, узидане у Светој Софији Новог Рима на Босфору. То је онда — неодоливи магнет за сва поколења руске аристократије. Од самог почетка руски племени имали су јасне путоказе у Евангелију и у Житију Кирила и Методија. Мудри свети Кирило (Константин Философ) побеђује најпре рабине у расправи пред Хазарским царем. Он очигледно зна јеврејски и указује на постепену Божанску педагогију кроз промениво, узлазно прекорачивање између старозаветних завета Ноја и Авраама, с једне стране, и Мојсејевог Закона, са друге стране. Затим наводи незаобилазно пророчанство о Новом Завету код Јеремије. „Нада (свих) народа“ — Обећани Месија — дошао је тачно по израчунању светог пророка Данила. А Давид узда се на Христа Бопочовека. Када га рабини салећу да се клања рукотворинама уметника као идолима, свети Кирило одговара: ви не знате тананости језика хеленског који разликује појам „иконе“ и појам „идола“ Зар није и свети пророк Мојсеј видео образ (облик, икону) небеске Скиније, и саобразно том виђењу направио Шатор састанка са Богом? Зар није у том Шатору на завеси начинио вез у облику херувима? Зар су то идоли у Светињи, или иконе Богом откривене и благословене још у Старом Завету? Зато и ми живопишемо иконе светих угодника Божијих, и не клањамо се даоскама и бојама — него ликовима светих ангела и људи... А највише Лику ваплоћеног Бога, Господу Исусу...

Када су старозаветни препирачи потегли питање: „како може сместити Бога у утробу своју жена, која не може на Њега ни погледати, а камоли родити Га?“ — Философ је узвратио питањем: Зар није човек најузвишеније биће између свих видивих створења? Јесте. — Па, значи, ако се Бог могао сместити у купину несагориву, у облак, буру и дим, када се јављао Мојсеју и Јову, још лакше Му је било сместити се у човеку, створеном по Лику Његовом...

Затим се Константин—Кирило бранио од надмених залиткивача мухамеданских, који су га хулно зачикивали: „Како ви, кад је Бог један, прослављате Га као Три, јер Га називате Оцем и Сином и Духом. Ако већ тако говорите, додајте Му и жену, па нек се од Њега многи богови расплоче“. На то Кирило мирно одговара: „Ми смо добро научили од светих отаца, пророка и учитеља Цркве да прослављамо Тројицу, јер је Бог (Отац, Реч и Дух) — триличностан, али један по суштини. Реч Божија се родила као Христос, од Марије Деве ради нашега спасења. О томе чак и Мухамед, ваш пророк, овако сведочи: „Послали смо Духа Нашега Деве (Марији), јер смо хтели да роди“...

Ново питање — нова стрела: „Ако је Христос ваш Бог, зашто онда не радите како Он заповеда: — молитe се за непријатеље ваше, чините добро онима који вас гоне, и окрџните и други образ онима који вас бију... Међутим, ви не радите тако, него оштрите мачеве против нападача“. Философ на то рече: „Ако у Закону има две заповести, ко га боље уважава, онај који извршава једну — или обе? — Наравно, обе... — Тачно је да је Бог рекао: Молите се за непријатеље своје, али је Он додао и другу заповест: Нема већег знака љубави, сем да неко душу своју положи за пријатеље своје!... Ето, због наших блиских ми водимо одбрамбени рат, да не би са поробљавањем њиховог тела и душа њихова пала у ропство“...

Неки дворјанин хазарски запита учтиво: „Зашто ви не признајете Мухамеда, кад је он у својим књигама тако лепо похвалио Христа?“ На то ће Философ: „Мухамед се јавио после Христа, па како може бити пророк? Ако њега признамо за пророка, онда одбацујемо пророчанство Данилово, а знамо да је Данило говорио од Божјег Духа... После Христа нема више пророка.“

Подигав заштитне бедеме против Јудејства и Мухамеданства, Кирило је заградио Тврђаву Православља трећим бедемом против Латинства, које се затварало у „Пилатову“, „тријезичку“ јерес, која не признаје да су сви језици достојни за богослужење... Тај бедем, на жалост, морамо још увек да одржавамо, јер су Латини од деветог века додавали грех на грех, неке нове нетачне догмате...

Сваки православно Словен када чита писмо које је упутио цар Византије кнезу Моравске Рагиславу, трепти од радости, као да цар пише њему лично: „Бог, који жели да би сваки дошао у познање истине и достигао веће достојанство, — видевши веру твоју и старање, објавио је слова за језик ваш... да бисте и ви били са великим народима, који славе Бога на свом језику. И ето теби посласмо тога, коме је Бог открио све то, мужа часнога и благовернога, књижевника и филозофа. Прими овај дар, који је драгоценији и већи од свега злата и сребра, од свега пролазнога богатства, и пођи са њим бодро да довршиш ово дело и свим срцем да тражиш Бога“...

Недавно је неки чешки слависта с тугом рекао: Да је наше племство знало да цени Кирило-Методијеву сетву, данас би код нас била главна жетва, и средиште словенске културе био би Праг, а не Москва...

Ми Срби ценимо све народе, али највише волимо свете Грке и браћу Русе: једни су нам дали Кирила и Методија, а другима дугујемо много, почев од Светог Савве — јер то беше један непознати Рус, монах, који је одвео Растка Немањића у Свету Гору... У руски манастир на Атосу.

Природно, ми се поносимо нашим уздарјем: дали смо Русији Пахомија Срба, митрополита кијевског Кипријана, генерала Милорадовића, дипломату грофа Саву Владиславића, који је повукао границу између Жутог и Белог цара. Дали смо Петру Великом, и морепловце из Пераста...

*
* *
*

Надлѣтајући над тисућ-лѣтном културом православне Русије, поменућемо само врхунце — са жељом да се дивимо не само чудесним делима ту оствареним, него да се поклонимо Богу који је украсио те руке чудотворце талентима светости, поезије, државотворства.

Ево, први бисер: Слово о војевању Игорову (XII век)

... Тешко глави без плећију,
јао телу без главе му —
Руској земљи без Игора.

„Сунце светли небесима,
Игор кнез у Руској земљи“ —
поју дѣве на Дунаву,
глас се вије преко мора, до Кијева.
... Здраво, кнезови с дружином,
заштитници христијана
од погана!
Кнезма слава
и дружини!
Амин.

(Превео М. Панић-Суреп)

Да пролетимо многе векове! Ту је као најузвишенији врх — „про-рок“ Пушкин.

Пророче устај, мотри, внемљи,
Испуњен мојом вољом буди
и ходећи по мору, земљи,
Речима жѣзи срца људи“.

(Превео М. Павић)

Монолог старца Пимена из „Бориса Годунова“:

Још једно последње казивање
И окончан је летопис мој.
Испунио сам дуг заветован од Бога
Мени грешном ...
Некада ће монах трудољубиви
Наћи мој спис калиграфски, безимени,
И прах векова са хартије отрѣсав,
Истинита казивања препишаће,
да би знали потѣмци православних
и земље своје минулу кѣб,
да помињу велике царево своје
За њихов труд, за славу, за добро,
А за грехе њине, за тамне преступе
да моле опроштај у Спасиоцеља ...

(превео Д. К.)

Култури Србије чини велику част и радост одјек нашег епоса у стиховима Александра Сергејевића, кнеза Руског Парнаса. Нарочито волимо његове изворне песме о Србима: „Черногѳрцы что такоѳе“ и елегичне тонове у завршним стиховима посвећеним „Кћери Караћѳрћа“:

*Но ти, предивна, ти си бурни век свог оца
Смерном тугом пред Богом искупила:
Са гроба језѳвитог до небеса
Она се, к'о слатки тамјан,
К'о чиста љубави молита узносила.*

*
* *

„Васеленски“ Рус, протојереј Геѳргије Флорѳовски (славни емигрант, који је преживео рат у Београду), у својој књизи „Путеви руског богослѳвја“, поставио је неодговѳриво питање: зашто је Русија, за разлику од Византије, ћутала на богослѳвском плану — од 10.-ог до 19.-ог века.

Мој одговор је нагаћање: таленти разних народа су различити. Не ваплоти се христоумно богословје једино у високоумним појмовима хеленске филозофије, него и у преобраћеним телима светих подвижника, па у радостотвѳрним икѳнама светих сликара. По томе признаку, Русија има дивне теологе већ у 11.-ом веку: кијево-печерске пресадитеље монаштва — светог Антонија и Теодѳсија; тихѳвателја светог Сергија Радонешког (14. век); светог иконописца Андреја Рубљѳва (15. век); светог нестицателја Нила Сорског (16. век); јурѳдивог Васиљија Блаженог (16. век); пламеног Серафима Саровског (19. век), и у нашем веку — светог Јована Кронштатског чудотворца и Силуана Светогѳрца...

Православна Русија може се дичити и својим „политичким“ свецима, који су мачем вере и гвозденим карактером бранили Божију Истину, као свети кнез Александар Невски од немачких крсташа (13. век); као свети митрополит Филип москѳовски од цара Ивана Грозног; као свети патријарх Ермоген од римокатоличких фанатика Пољака; као свети патријарх Тихон Белавин од безбожне Револуције Лењинове...

Печат дара Духа Светога види се у Русији и на њеним „свевима“ књижевности, који славе Лепѳту Бога лепѳтом руске речи, то су Пушкин, Гогољ, Достојевски, Блок, Гумиљѳв, Ахматова, Солжењѳцин...

У области писане теологије, имамо две гране: једна укорењена у философији овога света, са великим, али неправославним мислиоцима, као што су: Толстој, Соловјев, Флоренски, Берћајев, Сергије Булгакѳв... И друга грана, израсла из Дрвета Живѳта, то су православни боготрајитељи међу којима су најпознатији — Хомјакѳв (који је упутио „Писмо Србима“), светитељ Игнатије Брјанчанѳнов, светитељ Теофан Затворник протојереј Геѳргије Флорѳовски... Владимир Лоски... Архимандрит Софрѳније Сахарѳв... Иконописац Леонид Успенски...

*
* *
*

Борба између „западника“ и „словенофила“ води се и данас... Нико не пориче потребу за технолоџијом Запада, али Словенофили одбацују да са њом приме и декадентну теологију Запада. Они штите самосвојну културу велике Русије, и њен извор — Православље. Они су нашли тачку ослоња у споју националне свети са истином Православља, које својом васеленском ширином спречава да православни народ исквари свој умерени патриотизам у бесни шовинизам. Од њих можемо наследи́ти дух слободе, како унутарње, тако и политичке. Доказ да су били слободољубиви: поњени су од кратковидих властодржаца... У Словенофилима видимо живе ствараоце православне културе, који су дали Русији у задатак да она створи хармоничну синтезу противречних начела Запада и Истока. У том смеру писао је Иван Кирејевски: „Вратићемо права истинитој религији, сјединићемо отмено са наравним (моралним), пробудићемо љубав ка правди, а глупи либерализам заменићемо уважавањем закона, и чистоту живота уздигнућемо изнад лепих манира“...

*
* *
*

Мучан је и стрм успон до врха какав је Достојевски, али са њега се види цело човечанство, као поприште, где у срцима људи тупњи бој између Бога и Сатане — кроз тајну слободе...

О Фјодору Михајловићу је недавно рекао неки премудри Грк: „овај велики грешник, жоцкар, имао је укус за светињу. Читао је дела свјетих отаца правосла́вних, „Добротољубје“ светог Паисија Величкѡвског, — и постао човек теолог... А они са дипломом теолошког факултета, са прашином досадних докторских теза — остадоше бунари без воде...“

Његова оснѡвна теолошка порука охрабрује: *Лепота ће спасти свет.* А то је преображена лепота Богочовека Исуса. Бог је платио цех слободе на Крсту, и Васкрсењем позвао све човечанство на свадбу... Друга порука беше: да је руски народ посебно даровит — као народ богонѡсни. Да ли је Достојевски у овој другој поруци претерао? Није, јер богонѡсни значи бити христонѡсни, а то увек мора бити и мученички. (А Стаљин је био гори гонитељ вере, него Нерон...)

Фјодор Михајловић је извукао трезвени закључак: гордост је извор тоталитарног рационализма, а обезбѡжени ум нуди лажни рај Великог Инквизитора... Руски атеисти и језуити, то су најотровнији сејачи нихилизма као система власти. „На Западу изгубили су Христа (због римокатолицизма)“, али (у писму Страхову) Достојевски је пун љубави према Европи, и верује у могућност њеног „воскрешенија“ — благодарећи Русији... јер је неискоренива жеђ руског народа за правдом-истином. И човечанство може то наћи само у Православљу.

Берњајев, који није био словенофил, ипак је дао строгу оцену Запада: цивилизација Еврѡпе и Америке створила је индустријални, ка-

питалистички систем, који уништава дух вечности, дух светиње. У њој није главна црква, него берза и банка... А поклонeње мамону, уместо Богу, једнако је својствено и капитализму и социјализму...

Дошли смо до трагичне парализе: нико више не верује у било које политичке покрете или идеологије.

*
* *
*

После пада династије Романових, после грозоморног цареубиства, намеће се питање: да ли византијско-русијански идеал сарадње између Цркве и Царства, вреди нешто данас? Мој професор Антон Владимировић Карташов (у младости министар у влади Коренског) неустрашиво је бранио вредност и лепоту „јединоначалија“ у Русији... Он је волео да каже да само у племеним народима, који верују у Бога, може да цвета монархија, јер народ не завиди цару, него се поноси њим, као крунисаним оцем. Ускоумни идеолози Француске револуције прогласили су Парламент за израз суверености нације. А шта ако се Парламент подели тачно на две половине. Онда је геометријски разум Француске — парализован. Међутим, мудра Британија, у таквом кризном случају, има краља, који са висине трона нуди арбитражу... Помазање даје и харизматичност... Русија не може без јаке централне власти. Чак и Стаљин је био лоша карикатура цара...

Карташов дијалектички решава проблем неједнакости: само одозго постоји суштинска једнакост — пошто Бог очински воли све људе једнако. Међутим, у историји, феноменолошки, једнакости нема, јер Бог ствара свакога човека различитим, непоновивим, са разним талентима. Отуда је неизбежна хијерархија у космосу и човечанству. И зато свака револуционарна држава о једнакости завршава крвавом комедијом бонапартизма...

Антон Владимировић није био фантаста. Веровао је у „мало дело“, свакодневни напор. Говорио је да хришћани могу опстати у секуларизованој држави, где је Црква одвојена од центра власти, и поседује свој минимум — слободу култа. Али њихов максимални идеал јесте православна теократија, симфонија двеју власти, — у циљу литургијације целог Божјега космоса. На том политичком послу треба да раде само верници, који улазе у све поре друштва, а свештенство треба да се држи на висини мистагије олтара, јер православни клир нема папоке политичке претензије...

Пуцање у Николаја Другог и његову невину децу, било је пуцање у руски православни народ. Антихришћанске силе хтеле су да у њему униште веру у Тројицу. Њихов терор је био немилосрдан, али са убијањем само су умножавали мученике. Зато је Руска црква данас најбогатија новим свецима, на хиљаде, на милионе... Да ли ће таква Русија изнедрити Кирила и Методија за Кину, Индију, Африку?...

Неки Србин, који је недавно ишао у поклонство светињама Русије, чуо је овакву „карамазовску“ дијагнозу политике:

Иван (атеиста) је умро. Алексеј (монах) је пуштен из логора. Димитрије жели да се причести. Али власт је још у рукама (колективног) Смердјакџа . . . Оцеубице . . .

*
* *
*

Где се дешавају Божија чуда, ту мора да буде и понеки талентовани Јеврејин . . . Имамо два сведока од семена Авраамова, који су се поклонили Христу у Русији Распетом. То су Манделштам и Пастернак.

Први је рекао да културан човек, данас, не може не бити хришћанин, а други је све векове историје принео Христу у Гетсиманском врту:

*А трећег дана опет ћу устати,
и, као сплавови који реком броде,
тако ће одасвуд векови из таме
да им Судија будем, мени да доходе.*

(превела Милица Грковић)

Осип Манделштам је умео херувимски да кличе Божанственој Евхаристији:

*Богослужења најузвишенији брег,
Светлост у облом здању над куполом је јули,
Да бисмо пуним грудима ван времена уздахнули
за лугом оним, где време не зна за бег.*

*И Евхаристија као вечно подне траја —
Причешћују се сви, играју, док песму лије груд,
пред свима на дохват руке Божански сасуд
Неизмерно ту је весеље раја.*

Говорећи о Русији не можемо не поменути мит о „Трећем Риму“ . . .

Једини центар у православном католичанству је Небески Јерусалим. То је једини Вечни Град, а не Рим. Аутокефалијом сваки народ постаје пунолетан у духовном свету. По симболу ромејског двоглавог орла, сваки православни народ има свој Сион — у Сабору својих епископа, и свој Рим — у својој државној господи . . . Ми православни разликујемо част и власт. Ми указујемо част Архиепископу Константинопоља, патријарху васеленском, али не испуштамо своју аутокефалну власт — наслеђену канонски од Дванаесторице Апостола . . . То чинимо тако, јер је Господ рекао: „Чините један другог већим чашћу . . .“, но није казао „и влашћу“ . . .

Нама више није потребна митологија „Трећег Рима“, јер јединство Цркве није у Римству, него у Јерусалимству; није у државној организацији, него у мистичком организму Евхаристије. Полицентризам ауто-

кефалних церкава — то је једино јемство равноправности и слободе свих народа, као крштених племена Новог Израила Божијег . . .

А ранг-листу знамо: прво место по части дајемо Јеврејину (ако је крштен), друго — Хелену . . . И даље редом — како је ко ушао у Светињу над светињама, — Ортодоксију.

*
* *
*

Духовна победа вере над разбоженом револуцијом у Русији даје крила нашој нади да ће Огањ Божанске Љубави огрејати сву планету — из срца православне Русије.

Но уколико Антихрист изненада овлада целим светом, имамо охрабрeње од најновијег атонског свеца, Силуана Руса:

„Буди у Аду, и не очајавај“ . . .

S u m m a r y

Bishop Danilo Krstich:

FOR CHRIST-BEARING RUSSIA, — LET US LIFT UP THOUSEND PRAYERS!

The Author made a rhapsodic survey of Russia's history, since her Baptism under Prince Vladimir. He tackled, also the myth of — »Moscow — the Third Rome«. But the main emphasis is put on the spiritual victory won by thousands of martyrs during the persecutions instigated by the atheistic power.